

Araştırma Makalesi • Research Article

Ebeveynleri Boşanmış Yetişkin Bireylerin Kişilerarası İlişkilerinde Bağlanma Modelleri ile Ayrılma Kaygısının İlişkisi*

The Relationship Between Attachment Styles and Separation Anxiety of Adults in Divorced Families

Ceren Yaşa,^{a**} Melis Seray Özden Yıldırım^b

^a Uzm. Kl. Psk., Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji (Tezli) Yüksek Lisans Programı, İstanbul/Türkiye.
ORCID: 0000-0002-3474-6527

^b Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, 34158, İstanbul/Türkiye.
ORCID: 0000-0002-5584-7378

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 27 Ağustos 2018

Düzeltilme tarihi: 09 Ocak 2019

Kabul tarihi: 04 Şubat 2019

Anahtar Kelimeler:

Bağlanma Modelleri

Ayrılma Kaygısı

Boşanma

ÖZ

Çalışmada ebeveynleri boşanmış 21 yaş ve üzeri 151 yetişkin bireyin kişilerarası ilişkilerindeki bağlanma modelleri ve ayrılma kaygıları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Çalışmada; boşanmadan sonra babasının ilgisinde azalma olduğunu bildiren katılımcıların kayıtsız bağlanma düzeyleri yüksektir. Boşanma sonra babalarının ikinci bir evlilik yaptığını belirten katılımcıların kayıtsız bağlanma düzeylerinin daha yüksek olduğu yine çalışmada, cinsiyete göre bağlanma modelleri ve ayrılma kaygısı düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı araştırma soruları kapsamında incelenmiş olup, kadınların ayrılma kaygısı düzeylerinin daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Güvenli bağlanma düzeyi erkeklerde kadınlara oranla daha yüksektir. Aynı zamanda ayrılma kaygısı ile kayıtsız, korkulu ve saplantılı bağlanma modelleri arasında pozitif; güvenli bağlanma modeli ile arasında ise negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

ARTICLE INFO

Article history:

Received 27 August 2018

Received in revised form 09 January 2019

Accepted 04 February 2019

Keywords:

Attachment Styles

Separation Anxiety

Divorcement

ABSTRACT

In this study, the relationship between attachment styles and separation anxiety in divorced parents aged 21 and over of 151 adults. Demographic Information Form, The Relationship Scale and The Separation Anxiety Questionnaire were used. It was found that the relationship between fathers and the children after divorce was different and that participants who reported that there was a decrease in the interest of their fathers after divorce were significantly higher. Since parents made the second marriage after divorce, it was observed that there was a relationship between the attachment models and it was found that the participants who stated that their fathers made the second marriage after divorce were significantly higher than the indifferent bonding levels. It was determined that the separation anxiety levels of women were significantly higher than men. There was a positive relationship between separation anxiety and indifferent, fearful and obsessive attachment styles, and a negative relationship between the secure attachment

1. Giriş

Aile; toplumun en küçük yapı taşıdır. Çiftlerin; evlilikleri süre boyunca yaşadıkları problemleri çözüme kavuşturamaması ve problemlerin birikmesi sonucunda tıkanma noktasına gelen evlilik birliğinin sonlanması

yönünde verilen karardır boşanma kararı. Evlenmeye karar veren çiftlerin bir kısmı evlilik birliğini devam ettirirken, evlilik birliğini devam ettiremeyip boşanan çiftlerin sayısı ise gün geçtikçe artmaktadır (Salman ve Uzunboylu, 2011). 2001- 2015 yılları arasında Türkiye' nin evlenme ve boşanma verileri incelendiğinde; 2015 yılında 131. 830

*Bu çalışma, 2017 yılında Uzm. Kl. Psk. Ceren Yaşa'nın Dr. Öğr. Üyesi Melis Seray Özden Yıldırım danışmanlığında hazırladığı ve Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen "Ebeveynleri Boşanmış 21 Yaş ve Üzeri Yetişkin Bireylerin Kişilerarası İlişkilerinde Bağlanma Modelleri ve Ayrılma Kaygılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" adlı Yüksek Lisans tezinden türetilmiştir.

** Sorumlu yazar/Corresponding author
e-posta: cerengumus.91@gmail.com.tr

sayısı ile evlilik birliğinin sonlanması amacıyla yapılan boşanma oranlarının en yüksek rakamlara ulaştığı anlaşılmaktadır.

Boşanma sadece çiftleri değil aynı zamanda çocukları da olumsuz etkileyen ve toplumun temelini sarsan bir olgudur (Akyüz, 1978). Ebeveynlerin boşanmasından sonra çocuğun velayeti konusunda ebeveynler arasında anlaşmazlık yaşanması, ebeveynlerden birinin farklı bir evde yaşayacak olması, boşanmadan sonra çocuğun sorumluluğunun ebeveynler arasında paylaşılması, çocuğun ebeveynleri ile görüşme sıklığı, boşanma süreci hakkında çocuğa verilen bilgi, boşanma sonrasında ebeveynlerin birbiri ile iletişimi gibi konularda problem yaşanması çocuğun boşanma sürecinde yaşayacağı travmatik etkileri artırarak çocuklarda örseleyici etkilere yol açabilir. Sardoğan ve arkadaşlarının (2007) yapmış olduğu karşılaştırmalı çalışmalara göre; ebeveynleri boşanmış çocukların ebeveynleriyle yaşayan çocuklara oranla güvensiz bağlanma geliştirdikleri bulunmuştur.

Bağlanma ise; geçmişten günümüze değin yaygın olarak incelenen bir kuram ve kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Savunmasız olarak dünyaya gelen bireyin, doğduğu andan itibaren güven arayışı içerisinde oluşu ve bir bağlanma figürüne ihtiyaç duyması çevreye kolaylıkla ve etkin bir biçimde uyum sağlamasına zemin hazırlamaktadır. Bebeklik dönemi itibarıyla, bebeğin bakım veren kişi ile kurduğu iletişim, bebeğin güven ihtiyacını karşılayabilmekte ve herhangi bir tehditle karşılaştığında bağlanma figüründen destek ve koruma alacağını bilincinde hareket etmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte, her birey aynı düzeyde bağlanma modeli geliştirememektedir (Bowlby, 1980; Shaver & Hazan, 1994). Bunun sebepleri konusunda yapılan araştırmalarda özellikle ebeveyn tutumunun ve çocuğun yetiştiği aile ortamının bu hususta önemli rol oynadığı öne sürülmüştür (Aral & Sağlam, 2012; Sardoğan ve ark., 2007; Serin & Öztürk, 2007; Ünlü, 2015; Yakupoğlu, 2011). Çocuğun içinde doğup büyüdüğü aile ortamında çocuğu etkileyen stres faktörlerinin olması, erken dönemde ebeveyn ve genel olarak çevreye karşı olumsuz bilişsel düşüncelere ve inançlara zemin hazırlayabilmektedir. Yapılan çalışmalarda boşanmadan sonra çocuklarda; derslerde başarısızlık, değersizlik duygusu, kendini suçlama, ayrılma kaygısı, regresyon, şiddet eğilimi, anne babaya karşı suçlayıcı düşünce ve saldırgan davranışlar görülebilmektedir (Ünlü, 2015; Yakupoğlu, 2011).

Bu makalede; bir aile içi travma niteliği taşıyan boşanma olgusu ve boşanmanın çocuklar üzerindeki olası etkilerinden yola çıkarak, ebeveynleri boşanmış 21 yaş ve üzeri yetişkin bireylerin bağlanma modellerinin boşanma sürecinden nasıl etkilendiği, aynı zamanda bu kişilerin boşanma süreçleri ile ayrılma kaygı düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmiş ve bulgular aktarılmıştır.

1.1. Bağlanma

Bağlanma konusunda yaptığı çalışmalar ile öncü olarak kabul edilen Bowlby; bağlanmayı kişilik gelişimi olarak ele almış ve kişilerin kurduğu kişilerarası ilişkinin psikanalitik açıdan daha sonraki evrelerde öznel iyilik hali ve ilişki kalitesini belirleyen önemli bir aşama olduğunu öne sürmüştür (Bowlby, 1980). Bağlanma kuramının ana fikri; bebekler olgunlaşmadan dünyaya geldiklerinden

dolayı, yaşamlarını devam ettirebilmek için bir yetişkinin bakım ve korumasına ihtiyaç duymalarıdır. Bir süre sonra bebekler kendilerine koruyucu ve bakıcı olarak yaklaşan bu yetişkine karşı yakınlık geliştirmeye başlamaktadır. Bebek, yakınlık kurduğu yetişkin bireyle arasındaki yakınlığa ait herhangi tehlike hissettiği zaman bu yakınlığı tekrar sağlamak amacıyla bağlanma davranışlarını başlatmaktadır. Bebek ile bakım veren kişi arasında yakınlığın tekrar sağlanması sevgi ve güven duygusunu oluştururken, ilişkisinin kesilmesi ise olumsuz duyguların oluşmasına sebebiyet verebilmektedir. Tüm bunlardan dolayı Bowlby'e göre çocuk ile çocuğa bakım veren kişi arasında oluşan duygusal bağa bağlanma denmektedir (Hazan & Shaver, 1994).

Bowlby (1980)' e göre bağlanmanın sağlıklı olmasının, güvenli bağlanmayı sağlamak ile olabileceği, bebeğin bakım veren kişiler kurduğu iletişim ve bağlılığın düzenli şekilde birbirini tekrarlaması ile bebekte zihinsel temsillerin oluştuğu, bu yüzden bağlanma modellerinin kişinin hem kendisi hemde çevresi hakkında bilişsel temsillerini yapılandırması anlamda öncem taşıdığını belirtmiştir. Çocuğun bu alanda geliştirdiği zihinsel temsillerin bağlanma figürü ile ilişkili olduğu ve çocuğun bakıcısının tepsine bağlı olarak ergenlik ve erişkinliğe kadar bilişsel modelleri değişime uğradığı belirtilmiştir.

Bowlby' e göre (1980) bağlanmanın gerçekleşmesi için güvenlik ve güvensizlik durumlarının oluşması gerekmektedir. Gelişimsel aşamalara göre bağlanma ilişkisinin kurulması incelendiğinde;

Birinci aşamada, doğum ile başlayan ve doğumu takip eden ilk altı hafta bağlanma öncesi aşama olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemde bebekle anne veya bakıcı yakın temas halinde olmaktadır. Bebeğin temel ihtiyaçlarının karşılandığı bu dönemde, bebek yanında yabancı biri varken bundan rahatsızlık duymamakta; çünkü bu evrede bakımını üstlenen kişi ile yabancı birisini ayırt edememektedir (Bowlby, 1980).

İkinci aşamada, bağlanmanın başlama aşaması ilk altı hafta ve sekiz aylık dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde bebekler yabancılara ve tanıdığı kişilere farklı davranmaya başlamakta ve kendisine bakım veren kişi ile yakın temasta olmak istemektedirler (Bowlby, 1980).

Üçüncü aşama olan tam bağlanma aşaması ise 6-8 ay ve 18-24 aylık dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde bebekler, annelerinden veya bağlanma figüründen ayrıldıklarında endişe duymaya başlamakta ve bu endişe aracılığı ile bağlanma figürüyle aralarındaki duygusal ve fiziksel bağlılığı düzenlemektedirler. Bağlanma figürü ile aralarında uzaklığın arttığı durumlarda bunu azaltmaya çalışmaktadırlar. Çocuklar, bu evrede bağlanma figürünü güvenli bir saha olarak görmekte ve o bağlılıkla çevreyi keşfetmek istemektedirler (Bowlby, 1980).

1.1.1. Erişkin Bağlanma Modeli Olarak Bartholomew'in Dörtlü Bağlanma Modeli

Bowlby (1973) bağlanma kuramını birbirini takip eden çalışmalar çerçevesinde üç ana boyutta incelerken Bartholomew (1993) bağlanma stillerini geliştirilmiş olarak araştırmalarına dahil etmiştir. Bartholomew (1993), bağlanmanın yalnızca bebeklik ve çocukluk dönemi ile sınırlı olmaksızın yetişkinlik evresindeki boyutunu da ele

alan kapsamlı bir model oluşturmuştur. Bununla birlikte, bu alanda yapılan, Ainsworth ve arkadaşları (1978) tarafından uygulanan “Yabancı Ortam” deneyi ile Shaver ve Hazan (1994) tarafından yapılan anne-çocuk bağlanmasının yetişkinlik dönemindeki temsillerinden ilham alan Bartholomew (1993), Bowlby'nin “İçsel Çalışan Model”i ve Ainsworth ve arkadaşlarının (1978)Güvenli Bağlanma, Güvensiz / Kaçınan Bağlanma, Güvensiz Kaygılı/ Kararsız Bağlanma olarak üçlü bağlanma modeli olarak belirtmiş oldukları bağlanma modelini de bir arada almıştır. Oluşturduğu sentez neticesinde bağlanma stillerini dört temel türde incelemiştir. Bu modele göre güvenli bağlanma olumlu benlik ve olumlu başkaları modeli, saplantılı (kaygılı/dengesiz) olumsuz benlik ve olumlu başkaları modeli, kayıtsız (kaçıncı) olumlu benlik modeli olumsuz başkaları modeli, korkulu (kaçıncı) bağlanma ise hem olumsuz benlik hem de olumsuz başkaları modeli olarak yorumlanmaktadır.

Güvenli Bağlanma: Kişilerin hem kendilerine hem de başkalarına dair olumlu bakış açısıyla yaklaştığı, benlik saygısının yüksek olduğu ve bağımsızlık düşüncelerinin hakim olduğu bağlanma stildir.Güvenli bağlanan bireyler diğer bağlanma modellerindeki kişilere göre başkalarıyla daha kolay ilişki kurabilmekte, aynı zamanda yaşamları boyunca diğer kişilerin onay vermelerine daha az ihtiyaç duydukları için bağımsız (bireysel) kararları daha kolay alabilmektedir. Güvenli bağlanan kişiler, kişilerarası ilişkileri konusunda da daha az kaygı yaşamaktadır (Bartholomew&Horowitz, 1991).

Saplantılı Bağlanma: Bu bağlanma stilinde kişiler kendilerine dair olumsuz içsel çalışan modellere sahipken başkalarını da olduğundan çok daha fazla üst düzey ve olumlu görmektedir. Hissettikleri güvensizlik duygusu neticesinde karşısındaki kişiyi önemli ve olumlu algılayıp saplantılı geliştirme eğilimi sergilemektedirler. Saplantılı bağlanma stiline sahip bireyler bağlanma figürü tarafından terk edilme korkusu yaşamaktadırlar (Bartholomew&Horowitz, 1991).

Saplantılı Bağlanma: Saplantılı bağlanmada kişiler genellikle kendilerini sevmeye değerli bulmamaktadırlar. Kendileri hakkında olumsuz inançları vardır. Ancak saplantılı bağlanma modeli geliştiren kişiler başkalarını sevmek ve onlara karşı olumlu düşünceler geliştirmek eğilimindedirler. Bu kişiler için terk edilme fikri oldukça korkutucu hale gelmektedir. Bundan dolayı kişilerarası ilişkileri oldukça fazla sayıdadır ve insanlara bağımlı bir yapıları vardır (Pietromonaco ve Barret, 2000).

Kayıtsız Bağlanma: Kayıtsız bağlanma stili görülen bireylerin kendileri hakkında olumlu görüşleri vardır; fakat başkalarına karşı olumsuz zihinsel temsillere sahiptirler. Bu yüzden de yakın ilişki kurmaktan kaçınmaktadırlar. Kayıtsız bağlanma modeline sahip kişiler, kişilerarası ilişkilerinden dolayı oluşabilecek kırgınlıklara ve hayal kırıklıklarına karşı kendilerini korumak isterler. Bireyselliğe ve benlik saygılarına verdikleri önemden dolayı kişilerarası ilişkilerdeki yakınlıklardan yoksun kalmaktadırlar. İnsanlara güvenmekte zorlandıkları için kendi iç dünyalarını açmak istemezler (Bartholomew & Horowitz, 1991).

Korkulu Bağlanma: Güvenli bağlanma stiline tam tersi olan bir bağlanma modelidir. Korkulu bağlanma stiline

sahip bireylerde hem kendileri hem de başkalarına dair olumsuz içsel çalışan modellere sahiptir ve yakınlık kurmak istemelerine rağmen olumsuz inançları yüzünden terk edilme korkuları vardır. Bu yüzden de yakın ilişki kurmaktan olabildiğince kaçınırlar. Bu kişiler çevresindeki insanları ve kendisini değerli görmeyip, insanları, kendisini güvenilmez ve engelleyici bulmakta, bundan dolayı insanlardan uzak durmaya çalışarak kendisini korumayı amaçlamaktadır (Bartholomew&Horowitz, 1991).

Bağlanma kuramının kurusu olan Bowlby yapmış olduğu çalışmalar sonucunda; bağlanma davranışın bebeklik dönemiyle sınırlı kalmadığını çocukluk ve yetişkinlik dönemlerinde de çeşitli şekillerde görülmeye devam ettiğini belirtmiştir. 6 yaş ve üzeri çocukların, ebeveynlerinin ellerini tutmakta ısrarcı davranışları, ebeveynlerin çocuklarının ellerini tutmadığı ve tutmayı reddettiği takdirde, çocukların sinirlendiklerini gözlemlemiştir.Yetişkinlik döneminde bağlanmanın devam ettiğini hatta bir yetişkinin anne babasına olan bağlanma davranışının, kurduğu ilişkilerdeki davranışlarının etkilediğini belirtmiştir. Bağlanma davranışlarının cinsiyetler arasında değişiminin olduğunu inanan Bowlby' e göre; toplumlarda kadınların anneleriyle kurduğu bağlanma düzeyleri ile erkeklerin anneleriyle kurduğu bağlanma düzeylerinden daha açıktır. (Bowlby, 1969: 262-265).

Bowlby (1969: 255-256)' e göre bağlanma davranışının zayıflaması, birçok değişkene bağlı olarak etkilenebilir. Bunlardan biri çocukların sık sık korkutucu olaylara maruz kalması, diğeri ise; anne ile bebek arasında çok erken dönemlerden itibaren süregelen şekilde devam eden ayrılıklar olarak belirlenmiştir. Ebeveynin özellikle annenin çocuğuna karşı kötü muamele uygulaması, çocuğun süregelen şekilde terk etmeyle ilgili tehdit edilmesi, çocuk ve anne arasındaki bağlanma davranışının hem yoğunluğunu hem de bağlanma davranışının görülme sıklığının azaldığını belirtmektedir.

Kesebir, Kavzoğlu, Üstündağ (2011) bağlanmanın, kişilerin kuracağı nesne ilişkilerinde belirleyici ve şekillendirici role sahip olduğu, farklı bağlanma modellerine sahip olanların klinik örüntüsünün de farklı olacağını belirtmiştir. Güvenli bağlanma ile sağlıklı bir psikopatolojiyi eşleştirmek mümkünken, güvensiz bağlanmanın bir parçası olan kaygılı/ kararsız bağlanmaya sahip olan kişilerin ise depresyon ve anksiyete problemlerini yaşayabileceği, kaçınan bağlanma modelinde ise çeşitli davranış problemlerinin görülebileceğini söylemiştir.

1.2. Ayrılma Kaygısı Bozukluğu

Ayrılma Kaygısı, bağlanma figüründen uzak kalmaya ilişkin hissedilen yoğun kaygı olarak tanımlanmaktadır. Ayrılma Kaygısının, klinik anlamda tanı alabilmesi için DSM-5 A tanı kriterlerinin en az 3 maddesinin olması ile belirli; kişinin bağlandığı insanlardan ayrılmasıyla ilgili, gelişimsel olarak uygun olmayan aşırı düzeyde kaygıya da korku duyması halinin süreklilik göstermesi, çocuk ve ergen bireylerde en az 4 hafta, erişkin bireylerde ise en az 6 aydan uzun süre devam etmesi gerekmektedir. (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2014: 113-114)

Bowlby (1973: 21)' e göre; bireyler korku duydukları bir olay veya düşünce karşısında bağlanma davranışlarını

gösterirler. Bundan dolayı; bağlanma korku davranışı altında gruplanan davranışlardan biri olarak kabul edilmektedir. Yine bağlanma davranışı ile kaçma davranışını oluşturan durumların ortak noktalarının olduğunu söylemiştir. Bireylerde kaçma isteği uyandıran durum, olay veya düşünceler karşısında korku, ürperti, kaygılanma gibi duyguları yaşadıklarını, bağlanma davranışlarını ortaya çıkartan durumlarda ise tıpkı geri çekilmemizi sağlayan durumlarda olduğu gibi korku, tedirginlik, ürperti duygularımızı ortaya çıkaran durumlar olduğunu belirtmiştir.

1.2.1. Çocuklarda Ayrılma Kaygısı Bozukluğu

İnsanlar doğumdan ölüme kadar, yaşamları boyunca birçok kez ayrılık süreçlerini yaşamak zorunda kalır. Ev ortamına ve bağlanma figürüne alışan çocuk okula başlamasıyla birlikte (eğer daha önce anne-baba ayrılığı yaşamadıysa) ayrılma kaygısı ile karşı karşıya kalmaktadır. Ayrılma kaygısının, ilkökul dönemlerinde %4-%5prevelans aralığında olduğu görülmektedir. En sık görüldüğü yaş grupları ise 5-7 ve 11-13 yaşlar arasındır (Mukaddes, 2001: 121).

Çocuklar; bağlanma nesnesinden hayali veya gerçekçi şekilde ayrılma durumlarında hem bedensel hem de ruhsal belirtiler göstermektedir. Ayrıldığında kendisine veya ayrı kalınan bağlanma nesnesinin başına bir felaket/kötülük geleceği düşüncesi, ayrılıkla ilgili gündüz ve gece kâbusları görmesi, evden çıkmak istememe veya evden çıksa bile hemen geri dönme isteği, okul reddien sık görülen ruhsal ve davranışsal belirtiler arasında yer almaktadır. Kusma, karın ağrısı, baş dönmesi, mide bulantısı, ağlama, terleme, çarpıntı, nefes darlığı ayrılma kaygısı sırasında görülen bedensel belirtilerdir. Bu çocuklar kendilerini güvende hissettikleri ortamlarda kişilerarası ilişkileri olumlu olmaktadır ancak ayrılığa karşı verdikleri tepkiler ve bağlanma nesnesinden ayrılmak istememesinden dolayı sosyal faaliyetleri ve günlük işlerini kısıtlamaktadır. Arkadaşlarıyla onların ev ortamında vakit geçirme, yatıya kalmak veya evden uzakta geçireceği bir gezi programına katılamamaktadır (Mukaddes, 2001:12-121).

1.2.2. Ayrılma Kaygısı Bozukluğu ve Bağlanma

Çocukluk döneminde bağlanma nesnesi olarak kabul edilebilen ebeveynlerden ayrı kalma durumuna ilişkin verilebilecek tepkiler arasında öfke patlamaları, okula gitmeyi reddetme, ağlama gibi davranışlar yer almaktadır. Yetişkinlerde ise bu durum özellikle eşlerinden, çocuklarından ayrı kalma durumu veya ayrı kalma düşüncesine karşı hissettikleri yoğun kaygı olarak nitelendirilebilmektedir. Hissettikleri yoğun kaygı sebebiyle bağlanma figürlerine sürekli yakın olma arzuları olmaktadır (Schneider ve ark, 2011). Özellikle yetişkinlik dönemindeki ayrılma kaygısı bozukluğu, kişilerin iş ve okul gibi bağlanma figüründen ayrı kalma ihtimalleri olan durumlardan kaçınmaları ve bu sebeple işlevselliğin olumsuz yönde etkilenmesi gibi durumların oluşmasına yol açmaktadır. Yetişkinlerde kaygı bozukluklarının farklı türleri ile eş tanı alabilecek bir durum olan ayrılma kaygısı bozukluğunun, aynı zamanda eş tanı alan diğer psikiyatrik bozuklukların tedavisini zorlaştırabilecek bir durum olduğu belirtilmiştir. Yetişkinlerde ayrılık anksiyetesi incelenirken, çocuklarda görülen ayrılık anksiyetesinden farklı olarak, çoklu bağlanma figürlerine ilişkin kaygı ve korku

hissedilebileceği hakkında durulmuştur. Yetişkin bireylerin ailesi veya partnerine yönelik kaybetme korkusuna ilişkin kaygıları yetişkinlik döneminde ayrılık anksiyetesinin belirtileri arasında kabul edilmektedir (Pini ve ark., 2014).

1.3. Boşanma

Toplumun en küçük yapı birimi olan aile; evlilik kurumu aracılığıyla oluşmaktadır. Toplumsal yapının hızla modern sürece ayak uydurarak değişmesi aile birimini de etkilemiş, aile yapısında zamanla dönüşüm yaşanmıştır. Dünyanın hızlı ve devamlı değişmesi aile yapısında da pek çok değişikliğe sebep olmuş, dünya üzerindeki tüm toplumlar da bu değişiklikleri farklı şiddetlerde yaşamış ve yaşamaya devam etmektedir. Toplum içerisinde göçlerin artması, kadınların geçmiş yıllara oranla iş hayatında daha aktif rol alması, geniş aile yaşantısının yerini çekirdek aile yaşantısına bırakması, toplumda eğitim öğretim oranının artması gibi nedenlerden dolayı toplumsal yapı zaman içinde değişimler göstermiştir. Bu ailesel değişimlerden biri, özellikle batı toplumlarında daha yaygın görülen ülkemizde de sayısı hızla artan tek ebeveynli ailelerdir. Tek ebeveynli aile yapısı, 3 şekilde oluşmaktadır. Eşlerden birinin hayatını kaybetmesi, eşlerin boşanma yoluyla ayrılması veya eşlerin boşanmadan ayrı yaşamaları sonucunda tek ebeveynli aile yapısı oluşmaktadır (Uğur, 2014). Kadın ve erkeğin evlilik ve boşanmaya karşı yükledikleri anlamlar zaman içinde değişiklik göstererek ilişkileri etkilemiş ve boşanma oranlarının artmasına neden olmuştur (Erbay, Gök, Kardeş, 2015).

Evlilik süresi boyunca çiftler zaman içinde fiziksel, psikolojik, ekonomik ve çevresel problemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Problemlerin çözülememesi, evlilikte çatışmaların artması ve iletişimin sağlıklı olmaması çiftlerin boşanma kararı almasına sebep olmaktadır. Günümüzde boşanma nedenleri arasında; ekonomik problemler, toplumun evliliğe, aile yapısına ve boşanmaya karşı düşüncelerinin değişmesi, çiftlerin evlilikten beklentilerinin karşılanmaması, iletişim problemleri ve eşler arasındaki kültürel farklılıklar boşanma nedenleri arasında yer almaktadır (Erbay, Gök, Kardeş, 2015).

Boşanma; çocuğun hayatını olumsuz etkileyecek birçok değişikliği beraberinde getirdiği için sadece ebeveynleri değil çocukları da etkileyen önemli bir süreçtir (Kelly, 2012). Çocuğa göre, boşanma sonrasında o güne kadar sıkı sıkıya bağlı olduğu anne ve babasına eskisi gibi eşit olarak ulaşamayacak ve aile bütünlüğü bölünecektir. Boşanma sürecinden sonra çocuğun velayetinin genellikle annede kalması; baba ile annenin farklı evlerde yaşamaya başlaması, boşanmadan sonra çocuğun sorumluluğunun anne ve baba arasında paylaşılması, çocuğun ebeveynleriyle görüşmesi, çocuk ile ebeveynlerin ilişkilerinin devam etmesi gibi konularda değişiklikler ortaya çıkmaktadır (Öngider, 2013).

Bebeklik ve ilk çocukluk dönemlerini kapsayan yaş grupları içerisinde anne baba boşanmasından dolayı ebeveynin sevgisinden, ilgisinden ve desteğinden yoksun kalması, çocuğun gelecek yaşantısında güven problemi yaşamasına yol açmaktadır. Çocuğu koruyan, çocuğun fiziksel, sosyal, duygusal doyumunu sağlayan aile biriminin sonlanması sonucunda çocuk, güç ve güven problemi yaşayabilmektedir (Bilici, 2014).

Boşanmanın çocuklar üzerindeki etkisine örnek olarak yapılan pek çok çalışma bulunmaktadır (Göktürk, 2001; Mechanic&Hansell, 1989; Smyth&Weston, 2000; Specher ve ark, 1988). Anne babası boşanmış çocukların 5 ile 10 yıllık izlem sonuçlarına göre boşanmadan sonra yaşanan ilk 18 ay hem aile bireyleri için hem de çocuk için şok etkisi yaratan ve akut semptomların ortaya çıkmasını sağlayan bir süre olarak düşünülmektedir. Bu 18 aylık süre zarfında çocuklarda ayrılma kaygısı, çeşitli fobiler, çaresizlik, korku, üzüntü gibi duygular ve yas belirtileri görülebilmektedir. Yine aynı araştırmalarda 18 aydan sonra ise bu akut belirtilerin yerini yoğun bir kayıp duygusu, kendini suçlayıcı düşüncelerin ve kırılmanın aldığı belirtilmiştir. Gelişimsel perspektiften ele alındığında da boşanma zamanında çocuğun yaşı ne kadar küçükse, etkisinin de o kadar kötü olduğu kabul edilmektedir (Göktürk, 2001).

Boşanma ve baba yoksunluğu ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında çocuğun baba yoksunluğu yaşamaması, babanın ilgi ve desteğini daimi şekilde çocuğuna aktarması, çocuğun ihtiyaçlarını anlaması ve karşılaması, kaliteli iletişim kurması, çocuğunun bilişsel gelişimini destekleyen çalışmalarda çocuğuna yardımcı olması; çocukların ergenlik ve yetişkinlik döneminde daha kolay iletişim kurabilen, kendini ifade etme yeteneği kuvvetli, iyi ilişkiler geliştirebilen, uyumlu kişiler olmaktadır (Yakupoğlu, 2011).

1.4. Araştırmanın Amacı

Bireyin bağlanma modelini geliştiren, etkileyen aynı zamanda ayrılma kaygısı yaşamasına yol açan ortak neden arasında ebeveynin çocuğu ile kurmuş olduğu ilişkinin niteliği, kalıcılığı ve sürekli olduğu yapılan literatür çalışmalarından anlaşılmıştır. Bağlanmayı etkileyen bir nedeninde aile içi stres mekanizmalarından biri olan boşanmanın etkileri düşündürmüştü ve incelenmeye değer bulunmuştur.

Bu araştırmanın temel amacı; ebeveynleri boşanmış 21 yaş ve üzeri yetişkin bireylerinkişilerarası ilişkilerindeki bağlanma modelleri ile ayrılma kaygıları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmanın alt amaçları olarak araştırma örnekleminde yer alan yetişkinlerin yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi gibi çeşitli demografik özelliklerine göre bağlanma modelleri ve ayrılma kaygıları incelenmiştir. Ebeveynlerin boşanmadan önce ne sıklıkla problem yaşadığı, boşanma sürecinin çocuğa yansıtılma biçimi, ebeveynlerin boşanma süreci sonrasında birbiri ile görüşme sıklığı, ebeveynlerin düzenli olarak boşanma sürecinden sonra çocuğu/çocukları ile görüşme düzenleri, velayet durumu, ebeveynlerden birinin yada ikisinin boşanmadan sonra ikinci evlilik yapması gibi konuların bağlanma modelleri ve ayrılma kaygısı üzerine etkisi olup olmadığı çalışmanın diğer alt amaçlarındandır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada, ebeveynleri boşanmış 21 yaş ve üzeri yetişkin katılımcıların kişilerarası ilişkilerindeki bağlanma modelleri ve ayrılma kaygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki ya da daha fazla değişken

arasındaki birlikte değişimi belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 2016).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Türkiye’de ebeveynleri boşanmış 21 yaş ve üzeri yetişkin bireyler olarak belirlenmiş olup, ebeveynleri boşanmış 21 yaş ve üzeri yetişkin bireylere hızlı ve aynı anda ulaşabilmek amacıyla oluşturulan Demografik Bilgi Formu, İlişki Ölçekleri Anketi ve Yetişkin Ayrılma Anksiyetesi Anketi Google-docsayfasına soruların yüklenerek düzenlenmesi Yetişkin Ayrılma Anksiyetesi Anketi envanterlerini kullanabilmek amacıyla anketi oluşturan kişilerle görüşüp izin alınması akabinde kullanımı sağlanmıştır. Aynı zamanda katılımcılar İlişki Ölçekleri ve Anketlerin ilk kısmında yer alan “Bilgilendirilmiş Onam” alındıktan sonra anketleri çevrimiçi ortamda doldurmaları istenmiştir. Araştırmada kullanılan üç envanterin sorularına tam ve eksiksiz şekilde yanıt veren katılımcıların yanıtları değerlendirmeye alınmış olup, envanterlere tam ve eksiksiz yanıt veremeyen katılımcıların cevapları değerlendirmeye alınmamış, yanıtları geçersiz sayılmıştır.

Örneklem, katılımcıların gönüllülük esasına göre sistematik tesadüfi örneklem yöntemi ile oluşturulmuştur. Araştırmaya ebeveynleri boşanmış 21 yaş ve üzeri 151 yetişkin katılmıştır. Katılımcıların 118’i kadın, 33’ü erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması 26,15 (ss= 4,52) olarak bulunurken, en düşük yaş 21, en yüksek yaş ise 42’dir. Katılımcıların ebeveynlerinin boşandığı zamanki yaş aralığı ortalaması 12,15 (ss= 6,56)’dir.

Katılımcıların demografik bulgularına ilişkin bilgiler ise Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Demografik Bulgulara İlişkin Bilgiler

Demografik Bilgiler	n	%	
Cinsiyet	Kadın	118	78,1
	Erkek	33	21,9
Medeni Durumu	Bekar	125	82,8
	Evli	26	17,2
Ebeveynleri Boşandığındaki Yaş Aralığı	1-12 yaş	72	47,7
	13-25 yaş	79	52,3
Eğitim Düzeyi	Lise ve altı	9	0,6
	Üniversite ve Yüksekokul	104	68,9
	Yükseklisans ve üstü	38	25,2

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırma verilerini toplamak amacıyla “Demografik Bilgi Formu”, “İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA)”, “Yetişkin Ayrılma Anksiyetesi Anketi” kullanılmıştır.

Demografik Bilgi Formu. Araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Demografik Bilgi Formu katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum, ebeveynlerinin boşanma durumu, boşanma öncesinde ve sonrasında ebeveynlerinin çocuklarına karşı ilişkilerinin

niteliği, boşanma sonrası ebeveynlerinin ikinci bir evlilik yapıp yapmadığı, ne kadar anne sütü aldığı, boşanma öncesinde çocuğun ebeveyni ile herhangi bir ayrılık yaşayıp yaşamadığı gibi hem demografik bilgileri hemde boşanma ve çocukluk dönemine ait bilgileri hakkında kapsayan soruları barındıran öz bildirim formudur.

İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA), Griffin ve Bartholomew (1994) tarafından geliştirilmiştir. 30 maddeden oluşan öz bildirim ölçeğinde kişilerin aldıkları puanlar doğrultusunda dört tip bağlanma modeli hakkında bilgi sağlanmaktadır. Ölçeğin psikometrik özellikleri incelendiğinde, alt boyutların Cronbach alfa değerinin ,41 ile ,71 arasında değiştiği saptanmıştır. Katsayıların düşük olmasının alt boyutların madde sayısının azlığından ileri geldiği düşünülmektedir (Griffin ve Bartholomew, 1994). Bununla birlikte, katsayılarının düşük olmasına rağmen testin bağlanma modellerini ölçebilecek düzeyde geçerli ve güvenilir olduğu kabul edilmektedir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Sümer ve Güngör (1999) tarafından yapılmış olup, alt boyutlarda Cronbach alfa değeri,54 ile ,61 arasında değiştiği bulunmuştur. Bu çalışmada örneklem grubu için ölçeğin Cronbach alfa değeri toplam ölçek için ,80; alt boyutlar için ,50 ile ,74 arasında değişmiştir.

Yetişkin Ayrılma Anksiyetesi Anketi, Manicavasagar ve arkadaşları (2003) tarafından geliştirilen ve yetişkinlik dönemi ayrılık anksiyetesi belirtilerini ölçmeyi amaçlayan bir öz bildirim ölçeğidir. Ankette 27 madde yer almaktadır ve 4'lü likert puanlama sistemi ile ölçülmektedir. Maddelerin puanlandırılması 0=hiç hissetmedim ve 3=çok sık hissettim arasındadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar yetişkin kişide ayrılık anksiyetesinin yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte ayrılık anksiyetesini karşılayan bir kesme puanı belirtilmemiştir. Türkçe uyarlamasının geçerlik ve güvenilirlik çalışması Diriöz ve arkadaşları (2010) tarafından yapılmıştır, ölçeğin Cronbach alfa değeri,93'tür. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach alfa değeri ,89 bulunmuştur.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırma için; araştırmada kullanılan demografik bilgi formu, İlişki Ölçekleri Anketi ve Yetişkin Ayrılma Anksiyetesi Anketi çalışmaya gönüllü olarak katılan ebeveynleri boşanmış 21 yaş ve üzeri 151 kişiye uygulanmıştır. Ölçeklerden elde edilen verilerin analizi için SPSS 20. versiyonu kullanılmıştır. Öncelikle, araştırma değişkenlerinin katılımcılarda normal dağılım gösterip göstermediğini tespit edebilmek amacıyla "normallik testi" uygulanmış olup, normal dağılım gösteren değişkenlere parametrik istatistiksel yöntemler olan, varyans analizi (ANOVA), bağımsız örneklem t testi, betimleyici istatistik, korelasyon ve regresyon analizleri uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda araştırmada kullanılan örneklem grubu için toplam iç-tutarlık katsayısı İlişki Ölçekleri Anketi için ,80 olarak hesaplanmıştır. Yine yapılan analizler sonucunda araştırmada kullanılan örneklem grubu için toplam iç tutarlılık katsayısı Yetişkin Ayrılma Anksiyetesi Anketinde ,89 bulunmuştur.

3. Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde, araştırma değişkenlerine yönelik oluşturulan hipotezlerin test edilmesi ve araştırma sorularının cevaplandırılması amacıyla uygulanan veri analizlerinin tablo ve açıklamaları yer almaktadır. Yapılan veri analizlerinde $p < .05$ anlamlılık düzeyi temel alınmıştır.

3.1. Demografik Değişkenlere Göre Bağlanma Modelleri ve Ayrılma Kaygısının İncelenmesi

Tablo 2. Ayrılma Kaygısının Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	ss	t	sd	p
Erkek	33	27,70	12,128	-2,897	149	,004*
Kadın	118	35,14	13,278			

* $p < .01$

Tablo 2'de görüldüğü üzere örneklem grubunun ayrılma kaygısı düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşmış olduğunu saptamak için yapılan "Bağımsız Gruplar t-Testi" sonuçlarına göre ayrılma kaygısı düzeylerinin kadın ve erkeklerde anlamlı düzeyde farklılaştığı ve kadınların bildirdiği ayrılma kaygısı düzeyinin erkeklere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($t = -2,897$, $p < .05$).

Tablo 3. Bağlanma Modellerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Bağlanma	Cinsiyet	N	\bar{X}	ss	t	sd	p
Korkulu	Erkek	33	14,91	5,083	-1,769	149	,079
bağlanma	Kadın	118	16,81	5,567			
Güvenli	Erkek	33	20,82	6,126	2,650	149	,009*
bağlanma	Kadın	118	18,19	4,705			
Saplantılı	Erkek	33	14,91	4,496	-2,107	149	,037**
bağlanma	Kadın	118	16,64	4,065			
Kayıtsız	Erkek	33	22,45	3,641	,417	149	,677
bağlanma	Kadın	118	22,13	4,077			

* $p < .01$ ** $p < .05$

Tablo 3'te belirtilen bağlanma modellerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşmış olduğunu saptamak için yapılan Bağımsız Gruplar t-Testi sonuçlarına göre güvenli bağlanma ($p = .009$, $p < .01$) ve saplantılı bağlanma ($p = .037$, $p < .05$) düzeylerinin kadın ve erkeklerde anlamlı fark oluşturduğu saptanmıştır. Bu doğrultuda, erkeklerin güvenli bağlanma düzeylerinin kadınlara oranla daha yüksek; saplantılı bağlanma düzeyinin ise kadınlarda erkeklere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Ayrılma Kaygısının Kişinin Ebeveynleri Boşandığı Zamanki Yaşı Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Boşanmadaki yaş	N	\bar{X}	ss	t	sd	p
1-12 yaş	72	33,65	13,885	,125	149	,901
13-25 yaş	79	33,38	12,945			

Tablo 4'te de görüldüğü üzere ebeveynleri boşandığı zaman kişilerin bulunduğu yaş grubuna göre ayrılma kaygısı düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan Bağımsız Gruplar t-Testi sonuçlarına göre; 1-12 yaş ve 13-25 yaş aralığında ayrı ayrı gruplandırılan katılımcıların ayrılma kaygısı düzeyleri arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($t=,125$, $p>,05$).

Tablo 5. Bağlanma Modellerinin Kişinin Ebeveynleri Boşandığı Zamanki Yaşı Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Bağlanma	Boşanmadaki yaş	N	\bar{X}	ss	t	sd	p
Korkulu bağlanma	1-12 yaş	72	15,76	5,460	-1,354	149	,178
	13-25 yaş	79	16,97	5,517			
Güvenli bağlanma	1-12 yaş	72	19,06	5,704	,669	149	,504
	13-25 yaş	79	18,49	4,596			
Saplantılı bağlanma	1-12 yaş	72	15,75	4,353	-1,422	149	,157
	13-25 yaş	79	16,72	4,044			
Kayıtsız bağlanma	1-12 yaş	72	22,25	3,591	,151	149	,880
	13-25 yaş	79	22,15	4,321			

Tablo 5'te de görüldüğü gibi ebeveynleri boşandığı zaman kişilerin bulunduğu yaş grubuna göre bağlanma modelleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan Bağımsız Gruplar t-Testi sonuçlarına göre korkulu bağlanma ($t=-1,354$, $p>,05$), güvenli bağlanma ($t=,669$, $p>,05$), saplantılı bağlanma ($t=-1,422$, $p>,05$) ve kayıtsız bağlanma ($t=,151$, $p>,05$) düzeyleri açısından 1-12 yaş ve 13-25 yaş aralığında ayrı ayrı gruplandırılan katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 6. Bağlanma Modelleri ve Boşanma Sonrası Babayla İlişki Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Varyans Analizi

Bağlanma Modelleri	Boşanma Sonrası Babayla İlişki	N	\bar{X}	ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Df	Kareler Ortalaması	F	p
Korkulu Bağlanma	Değişiklik oldu, daha ilgiliydi.	3	11,67	7,506						
	Değişiklik oldu.	66	16,29	5,276						
	Değişiklik oldu. İlgisinde azalma oldu.	20	19,05	5,424	Gruplar arası	224,802	3	74,934	2,549	,058
	Herhangi bir değişiklik olmadı.	62	15,89	5,492	Gruplar içi	4321,357	147	29,397		
	Toplam	151	16,40	5,505	Toplam	4546,159	150			
Güvenli Bağlanma	Değişiklik oldu, daha ilgiliydi.	3	16,67	3,786						
	Değişiklik oldu.	66	18,47	5,085						
	Değişiklik oldu. İlgisinde azalma oldu.	20	18,45	3,927	Gruplar arası	37,022	3	12,341	,461	,710
	Herhangi bir değişiklik olmadı.	62	19,27	5,625	Gruplar içi	3932,395	147	26,751		
	Toplam	151	18,76	5,144	Toplam	3969,417	150			
Saplantılı Bağlanma	Değişiklik oldu, daha ilgiliydi.	3	15,67	7,024						
	Değişiklik oldu.	66	16,71	4,292						
	Değişiklik oldu. İlgisinde azalma oldu.	20	16,35	3,588	Gruplar arası	29,341	3	9,780	,547	,651
	Herhangi bir değişiklik olmadı.	62	15,77	4,221	Gruplar içi	2627,586	147	17,875		
	Toplam	151	16,26	4,209	Toplam	2656,927	150			
Kayıtsız Bağlanma	Değişiklik oldu, daha ilgiliydi.	3	17,67	7,506						
	Değişiklik oldu.	66	22,94	3,341						
	Değişiklik oldu. İlgisinde azalma oldu.	20	23,35	3,801	Gruplar arası	179,195	3	59,732	4,004	,0009*
	Herhangi bir değişiklik olmadı.	62	21,26	4,207	Gruplar içi	2192,845	147	14,917		
	Toplam	151	22,20	3,977	Toplam	2372,040	150			

* $p<,01$

Tablo 6' da görüldüğü üzere ebeveynlerin boşanmasının ardından babaların çocuklarıyla olan ilişkilerine göre ayrılma kaygısı düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını

saptamak için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucunda; babalarının boşanma sonrasında ilgisinde; "azalma olduğunu", sadece "değişiklik

olduğunu”, “herhangi bir değişiklik olmadığını” veya “ilgisinin arttığını” ifade eden katılımcıların ayrılma kaygısı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($F(3,147)=0,993$ $p>,05$). Bu kişilerin bağlanma modelleri incelendiği zaman da korkulu bağlanma ($F(3,147)=2,549$, $p>,05$), güvenli bağlanma ($F(3,147)=0,461$, $p>,05$), saplantılı bağlanma ($F(3,147)=0,547$, $p>,05$) düzeyleri arasında babalarıyla olan ilişkilerine göre anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bağlanma modellerinden sadece kayıtsız bağlanmada boşanma sonrası babanın çocuğuyla ilişkisinin niteliğinin değişmesine göre ileri düzeyde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür ($F(3,147)=4,004$, $p<,01$). Bu doğrultuda, boşanma sonrasında babasının ilgisinde azalma olduğunu bildiren katılımcıların kayıtsız bağlanma düzeyleri diğer katılımcılara göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Ayrılma kaygısı ve bağlanma modelleri, boşanma sonrasında annelerin çocuklarıyla olan ilişkisinin niteliğine göre incelendiği zaman yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucunda; annenin ilgisinin “aynen devam ettiğini”, “arttığını”, “ilgisinde azalma olduğunu”, boşanmadan sonra annesiyle “hiç görüşmediğini”, “ilgisinin değişimi yönünü bilemediğini” ifade eden katılımcıların ayrılma kaygısı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($F(6,144)=1,026$, $p>,05$). Korkulu bağlanma ($F(6,144)=0,572$, $p>,05$), güvenli bağlanma ($F(6,144)=0,197$, $p>,05$), saplantılı bağlanma ($F(6,144)=0,758$, $p>,05$) ve kayıtsız bağlanma ($F(6,144)=0,941$, $p>,05$) düzeyleri arasında da anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 7. Bağlanma Modellerinin Ebeveynlerin Boşanma Sonrası Ebeveynin İkinci Defa Evlilik Yapması Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Varyans Analizi

Bağlanma Modelleri	EbeveyninBaşka Evlilik Yapması	N	\bar{X}	ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Df	Kareler Ortalaması	F	p
Korkulu Bağlanma	Hayır evlilik yapmadı	56	16,18	5,791					,407	,748
	İkisi de şuan evli	37	15,81	5,967						
	Sadece annem evlendi	2	18,00	1,414	Gruplar arası	37,430	3	12,477		
	Sadece babam evlendi	56	16,95	5,011	Gruplar içi	4508,729	147	30,672		
	Toplam	151	16,40	5,505	Toplam	4546,159	150			
Güvenli Bağlanma	Hayır evlilik yapmadı	56	18,11	4,986						
	İkisi de şuan evli	37	19,32	6,142						
	Sadece annem evlendi	2	17,00	1,414	Gruplar arası	48,595	3	16,198	,607	,611
	Sadece babam evlendi	56	19,11	4,658	Gruplar içi	3920,822	147	26,672		
	Toplam	151	18,76	5,144	Toplam	3969,417	150			
Saplantılı Bağlanma	Hayır evlilik yapmadı	56	16,32	5,060						
	İkisi de şuan evli	37	16,38	3,692					,410	,746
	Sadece annem evlendi	2	13,00	5,657	Gruplar arası	22,028	3	7,343		
	Sadece babam evlendi	56	16,23	3,578	Gruplar içi	2634,899	147	17,924		
	Toplam	151	16,26	4,209	Toplam	2656,927	150			
Kayıtsız Bağlanma	Hayırevlilik yapmadı	56	20,82	4,628						
	İkisi de şuan evli	37	22,78	3,583					3,966	,009*
	Sadece annem evlendi	2	21,50	2,121	Gruplar arası	177,627	3	59,209		
	Sadece babam evlendi	56	23,21	3,161	Gruplar içi	2194,413	147	14,928		
	Toplam	151	22,20	3,977	Toplam	2372,040	150			

* $p<,05$

Ebeveynlerin boşanma sonrasında ikinci evlilik yapmasına göre ayrılma kaygıları ve bağlanma modelleri açısından farklılık olup olmadığınısaptamak için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucunda; “hayır evlilik yapmadı”, “sadece annem veya sadece babam evlendi” ve “ikisi de şuan evli” şeklinde yanıtlar veren katılımcıların ayrılma kaygısı düzeylerinin ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı tespit

edilmiştir ($F(3,147)=0,809$ $p>,05$). Bağlanma modelleri açısından ise korkulu ($F(3,147)=0,407$, $p>,05$), güvenli ($F(3,147)=,607$, $p>,05$), saplantılı ($F(3,147)=410$, $p>,05$) bağlanma düzeyleri arasında da anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bağlanma modellerinden sadece kayıtsız bağlanma modelinde ebeveynlerin boşanma sonrası ikinci bir evlilik yapması değişkenine göre anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($F(3,147)=3,966$, $p<,05$). Bu

doğrultuda, boşanma sonrasında babalarının tekrar evlendiğini bildiren katılımcıların kayıtsız bağlanma düzeylerinin diğer katılımcılara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur. (Bkz. Tablo 7)

3.2. Ayrılma Kaygısı ve Bağlanma Modelleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Ebeveynleri boşanmış 21 yaş ve üzeri yetişkin bireylerin kişilerarası ilişkilerindeki bağlanma modelleri ve ayrılma kaygıları arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçları Tablo 8’ de verilmiştir.

Tablo 8. Yetişkin Bağlanma Modelleri ve Ayrılma Kaygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi için Yapılan Pearson Korelasyon Analizi

Araştırma Değişkenleri	1	2	3	4	5
1. Ayrılma kaygısı	1				
2. Korkulu bağlanma	,302**	1			
3. Güvenli bağlanma	-,346**	-,473**	1		
4. Saplantılı bağlanma	,389**	,206*	-,203*	1	
5. Kayıtsız bağlanma	-,156**	,255**	,007	,039	1

**p<,001 *p<,05

Tablo 8’e göre ayrılma kaygısı ve korkulu bağlanma arasında istatistiksel olarak zayıf düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=,302$, $p<,001$). Ayrılma Kaygısı ve güvenli bağlanma arasında zayıf düzeyde, negatif yönde ve anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-,346$, $p<,001$). Buna göre bir yetişkinde güvenli bağlanma düzeyi zayıfladıkça ayrılma kaygısı da artmaktadır. Ayrılma Kaygısı ve saplantılı bağlanma arasında istatistiksel olarak zayıf düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=,389$, $p<,001$). Yetişkin bir bireyde ayrılma kaygısı düzeyi arttıkça saplantılı bağlanma oranı buna bağlı olarak artmaktadır. Ayrılma Kaygısı ve kayıtsız bağlanma arasında istatistiksel olarak zayıf düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=,156$, $p<,001$).

3.3. Yetişkin Bireylerin Bağlanma Modellerinin Ayrılma Kaygısını Yordayıcı Rolü

Ebeveyni boşanmış yetişkin bireylerin bağlanma modellerinin ayrılma kaygısını yordayıcı rolünü test etmek için yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Bağlanma Modellerinin Ayrılma Kaygısını Yordayıcı Rolünü İncelemek için Yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi

Model	B	SH	β	t	p
(Sabit)	34,209	8,187		4,178	,000
Güvenli bağlanma	-,474	,210	-,182	-2,251	,026
1 Saplantılı bağlanma	1,008	,229	,318	4,400	,000
Korkulu bağlanma	-,738	,246	-,220	-2,999	,003
Kayıtsız bağlanma	,500	,203	,206	2,458	,015

a. Bağımlı Değişken: Ayrılma Kaygısı ile

Model 1 için Düzeltilmiş $R^2=0,263$

Tablo 9’ da belirtildiği gibi yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonucuna göre güvenli ($\beta=-0,18$; $p<,05$), saplantılı ($\beta=0,32$; $p<,01$), korkulu ($\beta=-0,22$; $p<,01$) ve kayıtsız ($\beta=0,21$; $p<,05$) bağlanma modellerinin ayrılma kaygısını anlamlı ölçüde yordadığı ve yordayıcı rolünün %26 olduğu tespit edilmiştir.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Katılımcıların demografik bilgileri incelendiğinde, araştırmaya katılan katılımcıların büyük bir çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu ve medeni duruma göre ise katılımcıların ağırlıklı olarak bekâr olduğunu görülmektedir. Eğitim durumuna göre katılımcıların yarısından fazlası üniversite mezunu olduğu anlaşılmaktadır.

Ebeveynleri boşanma sürecindeyken katılımcıların yaşları 1-12 ve 13-25 şeklinde iki gruba ayrılmış ve örneklem grubunun yaş değişkenine göre bağlanma modelleri ve ayrılma kaygısı düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Ebeveynlerinin boşanma sebebinin katılımcılar tarafından ağırlıklı olarak şiddetli geçimsizlik şeklinde belirtilmesi, katılımcıların evdeki şiddetli geçimsizlik durumuna tanıklık etme ihtimalini güçlendirmekle birlikte; boşanma öncesinde ebeveynlerin çocuklarıyla ilişkisine dair veriler incelendiğinde annelerin boşanma sonrasında çocuklarıyla ilişkilerinin değişmeden aynı şekilde devam ettiği, babaların boşanma öncesinde nadiren ilgili olduğu ve boşanma sonrasında ise çocukları ile olan ilişkilerinde değişiklik olduğu görülmektedir. Bu durum da boşanma sonrasında velayetin büyük bir çoğunlukla anneye verilmiş olmasının da etkisine dayandırılabilir.

Demografik değişkenler arasında yer alan cinsiyet değişkeninin bağlanma modelleri ve ayrılma kaygısının farklılaşp farklılaşmadığı analiz edilmiştir. Sonuçlara bakıldığında; ayrılma kaygısı düzeyinin cinsiyete göre farklılaştığı görülmüştür. Bu doğrultuda, kadınların ayrılma kaygısı düzeylerinin erkekler göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bağlanma modelleri ve cinsiyet arasındaki ilişki incelendiğinde ise; güvenli bağlanmanın erkeklerde kadınlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek; kayıtsız bağlanmanın ise kadınlarda erkekler göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Ebeveynlerin boşanma sonrasında çocuklarıyla olan ilişkilerinin niteliği ve ebeveynlerin ikinci bir evlilik yapma durumları incelendiğinde ise özellikle babaların boşanma sonrasında çocuklarına karşı ilgisinin azalmasının ve ikinci bir evlilik yapmalarının da bu durumu pekiştirdiği ve kayıtsız bağlanma düzeyinin arttığı bulunmuştur.

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda yapılan diğer çalışmaların bu sonucu destekler nitelikte olduğunu görmekteyiz. Ankara Adalet Sarayı’nda bulunan 9. Aile Mahkemesince 2009 -2010 yıllarında boşanma davaları

devam eden çiftlerin 7 ile 11 yaş arasında bulunan 40 çocukla yapılan çalışmada, anne babası boşanma sürecinde olan çocukların duyguları ile anne babası birlikte yaşayan çocukların duygularının cinsiyete göre karşılaştırılması amaçlanmıştır. 7 – 11 yaş arasında anne babasıyla birlikte yaşayan ve anne babası boşanma sürecinde olan 40 öğrenciyle yapılan araştırma sonucunda anne babası boşanmış çocukların anne ve babasıyla eşit şekilde görüşemedikleri ortaya çıkmıştır. Çocukların %87,5 sıklıkla anneleriyle görüşebildiklerini, babalarıyla ise %55 oranında görüşebildiklerini söylemişlerdir. Kız çocukların % 40'ının babalarını istedikleri zaman görebildiklerini, erkek çocukların ise % 52' sinin babalarını istedikleri zaman görebildiklerini belirtmiştir (Aral ve Sağlam, 2012).

Ayrılma kaygısı ve erişkin bağlanma modelleri arasındaki ilişki sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda ayrılma kaygısı güvenli bağlanma ile negatif yönde, zayıf düzeyde ve anlamlı ilişkili olduğu görülmüştür. Yani güvenli bağlanma düzeyi arttıkça ayrılma kaygısı azalmaktadır. Korkulu ve saplantılı bağlanma ile ayrılma kaygısı arasında pozitif yönde, zayıf düzeyde ve anlamlı ilişkili bulunmuştur yani saplantılı ve korkulu bağlanma düzeyleri arttıkça ayrılma kaygısı da artmaktadır. Kayıtsız bağlanma düzeyi ile ayrılma kaygısı arasında pozitif yönlü, anlamlı ve zayıf düzeyde anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca, bağlanma modellerinin ayrılma kaygısını yordayıcı rolü incelendiğinde ise %26 düzeyinde açıkladığı tespit edilmiştir.

Bu çalışmada ulaşılan sonuçlar ile literatürde yer verilen diğer çalışma sonuçları ile benzer yönleri olduğu görülmektedir. Marganska, Gallager ve Miranda (2013)' nin yapmış olduğu araştırmanın sonucunda; güvenli bağlanma örüntüsüne sahip olan bireylerin yaygın kaygı bozukluğu ve duygu durum bozukluklarının görünme sıklığının daha az olduğu belirlenmiştir. Güvensiz bağlanma örüntüsüne sahip kişilerde ise belirtilen durumların yaşanma oranlarının yüksek olduğu görülmüştür.

Elde edilen bulguların, bağlanma modelleri ve öznel iyilik halini ve kişilerarası ilişkileri konu alan diğer çalışmalarla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu bağlamda, bağlanma modelleri konusunda yapılan araştırmalarda, kişilerin bağlanma stilleri ile ilişki doyumu, ilişki tutumu ve deneyimleri açısından farklılıkları olduğu görülmüştür. Bu alanda yapılan çalışmalarda yetişkinlerde güvenli bağlanmanın kişilerin hem kendileri hem de başkaları hakkında olumlu görüşlere sahip olduğunu ve pozitif tutumda olduğunu göstermektedir. Güvenli bağlanma stiline sahip bireyler başkaları tarafından kabul gördüğüne ve değerli olduklarına inanan bireylerdir. Saplantılı bağlanmada, kişi kendisinden çok karşısındakine çok fazla değer verir ve onu vazgeçilmez kılar. Korkulu bağlanmada kişi kaçınan bir tutum içerisinde olur. Hem kendisi hem de başkalarına dair olumlu tutum içerisinde değildirler. Kayıtsız bağlanmada ise kişiler kırılmamak adına başkalarını kendi alanlarına almaktan yana değildirler. Kayıtsız bağlanmada kişiler kendilerine dair olumlu,

başkalarına karşı olumsuz düşünce ve tutum içerisinde (Karakuş, 2012). Bu doğrultuda, kişilerin değişkenlik gösteren bağlanma modellerinin kişilerarası ilişkilerdeki deneyimlerde farklı durumlara yol açabileceği düşünülmektedir.

Shear ve arkadaşları (2006), Amerika'da yetişkinlik döneminde ayrılma kaygısı bozukluğunun yaygınlığını ele alındığı çalışmada hayat boyu yaygınlığın %6,6 olduğunu ve ayrılık anksiyetesi görülen yetişkinlerin %36,1 oranının da çocukluk döneminde başlangıç belirtileri taşıdığı görüşmüştür. Ayrıca, kadınlarda ayrılık anksiyetesinin erkeklere göre daha yaygın olduğu tespit edilmiştir.

Boşanmanın çocukların öznel iyilik hali üzerinde etkisini inceleyen araştırmalarda depresyon ve anksiyete gibi psikiyatrik rahatsızlıklarla ilişkisi olabilecek bir deneyim olduğuna vurgu yapmışlardır. Bu çalışmada ise ayrılma kaygısı düzeyinin ebeveyni boşanmış bireylerin ayrılma kaygısı üzerinde anlamlı farklılığı olmadığı bulunmuştur. Storksens ve arkadaşları (2005), çocukluk döneminde ebeveyni boşanmış ergen bireylerin ruhsal belirtileri ve uyumluluk düzeylerini inceledikleri boylamsal çalışmada ergenlerde depresyon, anksiyete, öznel iyi olma hali ve benlik saygısının ebeveyn boşanması ile anlamlı düzeyde ilişkisi olduğunu tespit etmişlerdir.

Mack (2001), 19 yaş öncesi ailenin dağılması söz konusu olan yetişkin bireylerde öznel iyilik halini incelediği çalışmada boşanma veya ebeveynlerden birinin ölümü sebebiyle bireylerde söz konusu olabilecek problemler analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre kişilerde ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesinde düşüş ve depresyon belirtilerinin her iki durumda da anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, depresyon belirtilerinin de hem boşanma hem de ebeveynlerden birinin kaybı durumunda söz konusu olan ruhsal belirti olduğu tespit edilmiştir.

Ebeveynleri boşanmış 21 yaş ve üzeri yetişkin bireylerin bağlanma modellerini ve ayrılma kaygılarını etkileyebilecek değişkenlerin incelendiği bu çalışmada boşanma sonrası babanın ilgisinin azalması ve babanın boşanma sonrasında tekrar evlenmesinin kayıtsız bağlanma düzeyinde anlamlı farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir. Babanın boşanma sonrası ilgisinin azalmasının kayıtsız bağlanma puanında anlamlı farklılık oluşturması, kayıtsız bağlanmanın kişilerde benliğe yönelik olumlu fakat başkalarına yönelik olumsuz tutumunu destekleyen bir bulgu olduğu düşünülmektedir. Kayıtsız bağlanmada kişi hayal kırıklığından ve incinmekten kaçındığı için yalnız kalsa dahi başkalarını kendi kişisel alanına dâhil etmek istemez ve bunun eksikliğini hissetmez. Bu durumun da ebeveyni boşanmış yetişkin bireylerde babayla ilgili yaşadıkları terk edilmişlik duygusundan ileri gelen hayal kırıklığı ve/veya travmadan kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Aynı şekilde, babanın boşanma sonrası tekrar evlenmesinin de çocuğu ikinci plana alması gibi bir duruma yol açabileceğinden ötürü benzer tepkilere yol açabileceği düşünülmektedir.

Baba yoksunluğu, daha önce birçok çalışmada ele alınmış ve özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde boşanma veya ölüm sebepli baba yoksunluğunun bireylerde duygusal, sosyal ve psikolojik problemlere yol açtığını destekleyen bulgular elde edilmiştir (Najam & Kausar, 2012). Baba yoksunluğunun kadın ve erkeklerde farklı etkilerinin olduğu ve o yüzden araştırmalarda ayrı ayrı değerlendirildiği görülmüştür. Kadınlarda baba yoksunluğu, baba tarafından terk edilme sonucunda oluşan öfke ve yalnızlık ile kendisini gösterebiliyorken; erkeklerde davranışların olumsuz ve tepkisel hale dönüşmesi şeklinde kendisini göstermektedir (Amato & Keith, 1991). Bununla birlikte kadın ve erkeklerin ortak olarak duygusal destek azlığı, düşük benlik saygısı, stres yönetimi problemi, yalnız kalma korkusu ve suçluluk duygusu yaşadığı öne sürülmektedir (Amato & Keith, 1991).

Sonuç olarak, bu çalışmada incelenen ayrılma kaygısı ve bağlanma modelleri konularına ek olarak, ebeveynleri boşanmış bireylerin kişilerarası ilişkilerde ilişki doyumu incelemeye dâhil edilebileceği düşünülmektedir. Araştırmaya dâhil edilebilecek ve önemli bulgular sağlayabileceği düşünülen, son dönemlerde farklı çalışmalarda kullanılan duygu düzenleme becerilerinin de dahil edilmesinin uygun olabileceği düşünülmektedir. Ayrılma kaygısı ve diğer anksiyete tipleri ile karşılaştırılması ve bağlanma modelleri ile ilişkilendirilmesinin daha sonraki çalışmalar için uygulanabilecek bir inceleme olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca, araştırmanın örneklem sayısı artırılarak, özellikle çalışmaya erkek katılımcıların katılımlarını destekleyerek, ülke geneli için temsil gücü daha yüksek bir çalışmanın yapılabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Ainsworth, M.D.S., Blehar, M.C., Waters, E. & Wall, S. (1978). *Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Akyüz, E. (1978). Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 10(1-2), Ankara, 1-6
- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 110, 26-46.
- Amerikan Psikiyatri Birliği, *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı, DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı*, 4. Baskı, Tanı Ölçütleri Başvuru Kitabından. E.Köseoğlu (Çev.) Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2014, 113-114.
- Aral, N., Sağlam, M. (2012). Ebeveynleri boşanma sürecinde olan çocuklar ile ebeveynleri ile birlikte yaşayan çocukların duyguların cinsiyete göre incelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(1), 74-79.

- Bartholomew, K. (1993). *From Childhood to Adult Relationships: Attachment Theory and Research*. İçinde: S. Duck (Ed.), *Learning About Relationships*(s. 30-62). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Bartholomew, K.& Horowitz, L.M. (1991). Attachment styles among young adults: a test of a four-category model. *Journal of Personality & Social Psychology*, 61,226-244
- Bilici, A. T. (2014). Boşanma sürecinin çocuklar üzerindeki psikososyal etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 79- 85.
- Bowlby, J. (1969). *Bağlanma. Bağlanma ve Kaybetme* 1.T. V. Soylu. (Çev). İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 262-265.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment And Loss: Vol 2. Separation: Anxiety And Anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment And Loss: Vol 3. Loss: Sadness And Depression*. New York: Basic Books.
- Diriöz, M. (2010). *Ayrılma Anksiyetesi için Yapılandırılmış Klinik Görüşme, Çocukluk ve Yetişkin Ayrılma Anksiyetesi Ölçeklerinin Geçerlilik ve Güvenirliliği*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erbay, E. , Gök, F. A. & Kardeş, T.Y. (2015). Aile mahkemelerine başvuran ve boşanma sürecinde olan ailelerin problem çözme ve becerilerin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19 (1),139-154.
- Göktürk, Ü. (2001). Boşanma, *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Ders Kitabı*.(Ed. Ö. Polvan) (1. baskı) içinde (s. 251-255). İstanbul: Nobel.
- Hazan C.& Shaver P. (1994). Bağlanma yakın ilişkilerle ilgili araştırmalar için bir çerçeve. A. Dönmez (Çev.)*Psychological Inquiry*, 5(1), 1-2.
- Kelly JB. (2012). Risk and protective factors associated with child adolescent adjustment following separation and divorce. In *Parenting Plan Evaluations: Applied Research for the Family Court* (Eds. K Kuehnle, L Drozd):49-84. New York, Oxford University Press.
- Karakuş, Ö. (2012). Ergenlerde bağlanma stilleri ve yalnızlık arasındaki ilişki. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 23(2), 33-46.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. (İkinci Yazım ve 30. Basım). Ankara: Nobel.
- Kesebir, S., Kavzoğlu, S. Ö.& Üstündağ, M.F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji attachment and psychopathology. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 3(2), 321-342
- Mack, K.Y. (2001). Childhood family disruptions and adult well-being: The differential effects of divorce and parental death. *Death Study*, 25, 419-443.
- Manicavasagar, V., Silove, D., Marnane, C., & Wagner, R. (2009). Adult attachment styles in panic disorder with and without comorbid adult separation anxiety disorder. *The Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 43(2), 167-172.

- Marganska, A., Gallagher, M. & Miranda, R. (2013). Adult attachment, emotion dysregulation, and symptoms of depression and generalized anxiety disorder. *American Journal of Orthopsychiatry*, 83(1), 131-141.
- Mechanic, D. & Hansell, P. (1989). Divorce, family conflict and adolescents' well-being. *Journal of Health and Social Behavior*, 30, 105-116.
- Mukaddes, N. M. (2001). Çocukluk Çağı Anksiyete Bozuklukları, Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Ders Kitabı (Ed. Ö. Polvan) (1. baskı) içinde (s. 120-121). İstanbul: Nobel.
- Najam, N. & Kausar, R. (2012). Father acceptance-rejection, father involvement and socioemotional adjustment of adolescents in Pakistan. *Journal of Behavioural Sciences*, 22(1), 1-22.
- Öngider, N. (2013). Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri, effects of divorce on children. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 5(2), 140-161.
- Pietromonaco, P. & Barret L. (2000). Internal working models: What do we really know about the self in relation to others? *Review of General Psychology*, 4(2), 155-175.
- Pini, S., Abelli, M., Troisi, A., Siracusano, A., Cassano, G.B., Shear, K.M. & Baldwin, D. (2014). The relationships among separation anxiety disorder, adult attachment style and agoraphobia in patients with panic disorder. *Journal of Anxiety Disorders*, 28: 741-746.
- Salman, N., Uzunboylu, H. (2011). *Eşlerin Boşanma Nedenleri ve Eğitimi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Sardoğan, M. T., Karahan, T. T., Dicle, A. T., & Menteş, Ö. T. (2007). Ebeveyn bağlanma düzeyine ve anne-babanın boşanma/birliktelik durumuna göre çocuklarda evlilik çatışmasını algılama biçimleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (23), 12.
- Schneider, S., Blatter-Meunier, J., Herrn, C., Adornetto, C., In-Albon, T. & Lavalée, K. (2011). Disorder-specific cognitive-behavioural therapy for separation anxiety disorder in young children: A randomised waitinglist-controlled trial. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 80, 206-215.
- Storksén, I., Roysamb, E., Moum, T. & Tambs, K. (2005). Adolescents with a childhood experience of parental divorce: A longitudinal study of mental health and adjustment. *Journal of Adolescence*, 28(6), 725-739.
- Yakupoğlu, Y. (2011). *Erken çocukluk döneminde yer alan, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların benlik kavramı algısıyla babalarının bağlanma stillerinin (güvenli-korkulu-kayıtsız-saplantılı) arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.